

ADRIAN
OPRESCU

**VĂRUL
ALEXANDRU**

ȘI ALTE POVEȘTI ADEVĂRATE

PREFAȚĂ
DE GABRIEL LIICEANU

HUMANITAS

Cuprins

Vărul Adrian (Gabriel Liiceanu) 5

Cuvânt înainte 21

Colțul meu de rai

Cezieni 27

Armăsarul Vișor 49

Vărul Alexandru 70

Căderea în infern

Căderea pe alt tărâm 95

Lingura de lemn cusută cu ață 117

Ghețăria și baia 131

Poveste cu oase 139

Ion Chițu 160

Aspecte 184

Drumul la Canal 195

Canalul 213

Ninel 226

Poveste de vară 246

Poveste de Crăciun 253

<i>Poveste de iarnă</i>	264
<i>Poveste de Paște</i>	281
<i>La „grei“</i>	305
<i>Pe malul smârcului</i>	328

Epilog

<i>Paharele „bio“</i>	351
-----------------------------	-----

Vărul Adrian

Viața unui editor nu e scutită, în mai mare măsură decât oricare altă preocupare, de rutină. În cei optsprezece ani trăiți în culisele unei edituri, aș putea să număr pe degetele de la o singură mână, cum se spune, cărțile care au apărut înfrângând ritualul previzibilului. Miracolul lor este cel mai adesea legat de faptul că apar de acolo de unde nu te aștepți. Nefiind născute dintr-o „voință de scriitor“, autorii lor nu pot, asemenea scriitorilor consacrați, să dea interviuri în care ni se relatează cum, din fragedă adolescență, ei au urcat pas cu pas treptele scrisului pentru a ajunge în final pe culmile măiestriei și ale recunoașterii generale. La autorii care, scriind, nu și-au cultivat veleitățile și nu și-au mângâiat vanitatea, totul este atipic. *20 de ani în Siberia*, cartea Aniței Nandriș-Cudla, o țărancă cu trei clase primare, a fost scrisă pe un caiet dictando ascuns sub o grindă din podul casei și intrat clandestin în România în 1982. Cărțile acestea cu biografie neobișnuită au apărut nu pentru că autorii lor, scriitori fiind, trebuiau să spună ceva, ci pentru că

autorii lor, având ceva de spus, s-au pomenit scriitori. Nu o îndeletnicire legată de scris i-a făcut scriitori, ci somația de a vorbi în beneficiul altora la capătul unei trăiri aparte. Toate cărțile de acest fel, înainte de a fi „opere literare“, sunt făcute de viață. Și toate au o poveste a lor, care se abate de la felul în care legea cărților dictează intrarea scrisului în spațiul public. Născute fără termen și fără anunț prealabil, ele ne iau prin surprindere, bulversând ritualurile bine puse la punct ale „lumii culturale“.

Cu *Vărul Alexandru și alte povești adevărate* mi s-a întâmplat ceva ciudat. Autorul acestui volum îmi este văr. Este fiul surorii mamei mele și este cu treisprezece ani mai mare decât mine. Așa încât, scriind despre cartea lui, *Vărul Alexandru*, mă văd obligat să scriu, la rândul meu, despre vărul Adrian. Or, lucrul acesta nu este deloc ușor. Mai întâi, oamenii vor spune că l-am publicat pentru că este vărul meu. Ceea ce, după cum fiecare cititor, sper, se va convinge, nu e deloc adevărat. Apoi, este foarte greu să scriu despre vărul meu primar *ca autor* uitând că-mi e văr. De altfel, nici nu am de gând s-o fac. Dimpotrivă, voi profita de apariția cărții lui pentru a spune ce-i datorez din felul în care, de la o vârstă destul de fragedă, am început să înțeleg caracterul teribil al lumii în care trăiam. Alții nu l-au înțeles niciodată, nici măcar când erau pe pragul de a o părăsi. Ba chiar au murit convinși

că trăiseră într-o lume normală. Nu le-ar fi stricat să aibă un „văr Adrian“.

Nu mult după terminarea războiului, ai mei se mutaseră într-un apartament spațios din Cotroceni. Cum mama avea cinci surori și doi frați, toți locuind în Caracal (ea era mezină, iar eu, printre odraslele lor, vărul cel mai mic), de câte ori un unchi, o mătușă sau vreun văr primar treceau câteva zile prin București, fie trăgeau la noi, fie veneau să ne vadă. Era sfârșitul verii lui 1949. Împlinisem nu de mult 7 ani. Atunci a apărut în București vărul Adrian, cu gândul să devină student la Academia Comercială. Vizitele lui în Cotroceni erau destul de dese.

Ce relație putea să existe între un băiat de 7 ani și un tânăr fercheș, de 20 de ani, destul de sigur pe el și căruia viața i se așternea la picioare? Mai nici una. Evident, copilul care eram voia să fie băgat în seamă de cei mari. Când aflam că vine, îl pândeam de după ușa de la intrare și, de cum trecea pragul, mă aruncam pe mozaicul cu pătrate mari, albe și negre, ale vestibulului și-mi încolăceam brațul în jurul uneia dintre gleznelor lui. Îl strângeam cu atâta fervoare, lipindu-mi și obrazul de stofa pantalonului, pentru ca priza să fie totală, încât toate încercările lui de a-și elibera piciorul și de a scăpa astfel de pacostea care eram nu aveau nici un succes. Numai un copil poate să-și pună ființa la mezină pe un fleac, iar pentru mine, strânsoarea aceea și faptul de a nu putea fi desprins cu nici un chip de glezna vărului meu deveneau o

chestiune de viață și de moarte. Cred că, agățându-mă cu disperare de piciorul lui, mă imaginam când în chip de prădător, pe cale să-și devoreze prada, când ca vajnic apărător al unui castel în care tocmai pătrunsese un bandit fioros, când, pur și simplu, îmi trasasem cine știe ce misiune în care importantă era, neîndoielnic, „rezistența până la capăt“. În orice caz este clar că, *strângând, existam*. Sărmanul meu văr trebuia să-și facă intrarea în casă și apoi să petreacă o bună parte a vizitei târându-mă după el. Uneori, când mă aflam într-o formă cu totul deosebită, chiar și cina se vedea obligat să și-o petreacă cu mine, rămas sub masă, încolăcit în jurul piciorului său. Din când în când, cu un glas pe jumătate lehămetisit pe jumătate exasperat, vărul Adrian mai arunca în direcția mea, întrerupându-se din discuția cu ceilalți, un „Mă, dă-mi drumul, mă, n-auzi!“ , al cărui singur rezultat era întărirea strânsorii mele și bucuria pe care o resimțeam că nu fusesem uitat și că ceea ce făceam nu se dovedise defel zadarnic. Era limpede că nu găsisem încă obiectul adecvat al perseverărilor mele și că bietul văr Adrian a trebuit să suporte puseurile de creștere ale unui eu plin de vigoare care tocmai pătrundea în lume pe poarta afirmării voinței...

Apoi vărul Adrian a dispărut. Iar în casă, și în viața mea cel puțin, a apărut un cuvânt cumplit care, de fiecare dată, era spus cu glas coborât: Canal. Sau, mai precis, „la Canal“: vărul meu, care venise în București la 20 de ani ca să-și înceapă viața de

Cuvânt înainte

Cei ce vor citi aceste povești nu vor sesiza poate că între ele există o legătură. Iată de ce voi da câteva lămuriri. Primele capitole, *Cezieni*, *Armăsarul Vifor* și *Vărul Alexandru*, se referă la perioada paradisiacă a existenței mele. *Căderea pe alt tărâm* și cele câteva care îi urmează reprezintă coborârea în infern. Cititorul va înțelege desigur rostul contrastului. Nu am fost singurul care l-a simțit pe pielea lui. Am fost mulți, mult prea mulți. După „perioada infernală”, vine o poveste din purgatoriu: *Paharele „bio”*.

Nimic din ce am scris nu este imaginat. Este ce am pățit eu și ce am văzut, tot eu, că au pățit alții. Nu e nimic din ce am auzit de la unul, care a auzit de la altul...

Am ales limbajul cel mai simplu, cel mai ușor de înțeles pentru toată lumea. Și de ce mi-a venit să scriu, în loc să-mi văd de alte treburi?

Pentru că, uitându-mă înapoi la ce am trăit, m-am simțit cuprins de două revolte:

Oare nimic din experiențele unor generații nu se poate transmite generațiilor următoare? Pe tineri nu-i mai interesează ce au pățit cei mai vârstnici, cu atât mai mult dacă necazurile acestora au fost înghițite de trecut. Acum nu mai avem necazuri, ci griji, unele care țin de firescul vieții: cum să ne aranjăm mai bine, cum să ne facem viața mai plăcută și – de ce nu? – cum să ne îmbogățim. Dinlăuntrul acestor preocupări îți e greu să crezi că otrava cu care a fost împrorcată omenirea poate fi reactivată. Acum, nu mai are importanță. Vom vedea când va fi cazul. Dacă va fi. Până atunci, ceea ce s-a petrecut cu părinții sau cu bunicii noștri este treaba câtorva curioși și, poate, a unor istorici.

Altă constatare revoltătoare am făcut-o uitându-mă la cei pățiți. Unii nu au înțeles ce li s-a întâmplat. Alții au înțeles, dar nu-și pierd timpul să povestească sau să scrie, deși ar putea să o facă. Pe cei complet lipsiți de talent de povestitor, îi iert. Alții, cei mai caraghioși, umflă ce povestesc și vor chiar să-i facă pe ascultători să creadă că au fost în mai multe locuri în același timp. Tot în categoria caraghioșilor intră și cei care cred că suferința în sine este un merit; sau că, dacă au suferit, au căpătat și niște calități aparte și, mai

rău, că acestea le-ar da dreptul să joace un rol politic important. Aceștia, cred, nu merită ierțați. Ei fac altora un rău, fără măcar să aibă scuza că îl întorc celor de la care l-au primit.

ADRIAN OPRESCU

Colțul meu de rai

Cezieni

Amintirile mele clare încep de la vârsta de cinci ani. De atunci nu am mai uitat nimic. Numai că, pe vremea aceea, totul era supradimensionat, totul părea imens. Locul cel mai atrăgător pentru mine era la bunici, la Cezieni, un sat așezat la 10 km nord-vest de Caracal. Personajul principal de acolo era bunicul însuși, un uriaș foarte prietenos după care mă țineam scai. El putea totul și știa totul. Înalt, bine clădit, purta mustață și favoriți, prin care mie îmi plăcea să-mi trec degetele. Cred că și lui îi plăcea când o făceam, pentru că mângâierea degetelor unui copil e ușoară ca fulgul și are inocența copilăriei înseși. Avea un zâmbet foarte plăcut și cei mai învățați îi ziceau (pe ascuns) Franz Joseph. Bunica, pe care nepoții o botezaseră Bubu, îmi dădea o bomboană cu lapte și mă trimitea să mă joc. Eu eram mulțumit că puteam pleca imediat să-l caut pe bunicul. Iar el, cum dădea cu ochii de mine, îmi zicea: „Hai, nepurcelule, vino încoace că

avem o grămadă de treabă!“ În realitate, eu eram un simplu asistent, foarte atent, ce-i drept, dar care nu prea intervenea. Mă rog, cu mici excepții.

Însă tot ce am trăit acolo trebuie plasat în cadrul care a existat și care, astăzi, nu mai există decât în visele mele. Istoria a avut grijă să se aleagă praful de el. Am să-l descriu încercând să las deoparte proporțiile mitice pe care le avea locul în mintea copilului de cinci ani de atunci. Am să-l descriu cu luciditatea de acum.

Terenul pe care se găseau casa și toate celelalte clădiri gospodărești din jur era un dreptunghi lung, cam de două hectare și jumătate. Totul era împrejmuțit cu un gard bine întreținut și, la distanță de circa cinci metri unul de altul, fuseseră sădiți, în același timp, un anumit soi de salcâmi. Asta se petrecuse pe la începutul secolului. Când eu aveam cinci ani, salcâmiile erau mari și tunși în formă de sferă. Au rezistat până după al doilea război mondial, când țara noastră a intrat sub influența puternicilor noștri vecini de la Est și colțurile de rai, destul de numeroase până atunci, au fost sistematic distruse, pentru ca orice amintire a paradisului terestru *neplanificat* să se șteargă din mințile oamenilor. Pe locul pe care îl voi descrie a apărut, la începutul anilor '50, o „stațiune de mașini și tractoare“ (SMT), care a șters orice urmă a ceea ce fusese înainte acolo.

Dar să revin. Perimetrul dreptunghiular se vedea, datorită salcânilor sferici, de la mare distanță. Primul hectar, cel dinspre nord, avea pomi fructiferi, căpșuni, fragi, pepeni galbeni, pepeni verzi („lubenițe“, cum li se spune în Oltenia), dovleci și altele, sădite pentru toate sezoanele, căci hrana era dictată atunci de ritmul anotimpurilor. Totul era absolut „bio“. *Avant la lettre*. Tot aici am descoperit că sezonul dicta și mirosul predominant. Te plimbai prin grădină și mirosea când a pomi înfloriți, când a fragi, căpșuni sau zmeură, când a vrej de roșii.

Celălalt hectar și jumătate era împărțit în două. Venea mai întâi curtea orășeniilor. Cum intrai în ea, pe mâna dreaptă, se afla grajdul, care adăpostea două vaci și mai mulți cai, în fruntea cărora se afla armăsarul Vifor, personaj important, după cum vom vedea, atât pentru bunicul, cât și pentru mine. În continuare, șopronul pentru atelaje: o căruță, șareta, docarul, faetonul, trăsura și sania. Șareta, pe două roți bordate cu cauciuc, era trasă de un cal și avea loc pentru cel mult trei persoane. Celelalte atelaje erau pentru doi cai. Docarul, care putea transporta, în afară de vizitiu, cel puțin patru persoane, nu era acoperit. Era un mijloc de deplasare pentru vreme bună. Dacă îi apuca ploaia, pasagerii riscau să fie bine udați. Roțile aveau și ele marginile tivite cu cauciuc. Faetonul, folosit pentru deplasarea pe vreme

urâtă, era carosat cu pânză gudronată și avea o copertină și pentru vizitiu. Dar roțile erau îmbrăcate numai în foaie de fier și făceau mai mult zgomot. Trăsura era mai de lux. Roțile erau îmbrăcate în cauciuc. Un coviltir care, când ploaua, se putea ridica peste locurile din spate. Vizitiul, în schimb, nu se putea apăra de ploaie. Tehnica de construcție a faetonului nu putuse evita in justiția socială. Iarna, când se scotea sania, călătoriile se făceau în șube din blană de oaie și cu cărămizi încălzite pe plită la picioare. Deplasarea cu sania era cea mai plină de farmec. Gerul îți pișca nasul și obrazii, zăpada sclipea din diamantele ei și totul era încoronat de concertul zurgălăilor, scuturați ritmic de trapul cailor.

După șopronul atelajelor, urmau cotețele, începând cu cel pentru porci. Cum la Cezieni erau multe guri de hrănit, se țineau la îngrășat câte cinci-șase porci. În afară de perioadele de post, pe vremea aceea se întrebuinta pentru pregătirea bucatelor untura de porc. Mai erau și cotețele păsărilor. Pentru găini, rațe, găște, bibilici și câțiva păuni. Păunii nu-mi prea plăceau. Mă sculau dimineața cu țipetele lor, care aduceau a mieunat. Lasă că, față de celelalte păsări, mi se păreau și mai proști. Păsările intrau în cotețe numai noaptea, altminteri, ziua, umblau libere prin ogradă. Printre aceste orătănii aveam un dușman de temut. Era un găscan rău. Fugea după mine și mă pișca

de picioare. Vara, mai ales, în pantaloni scurți, eram victimă sigură. Dar nu a rămas nepedepsit. Bunicul mi-a confecționat prima mea praștie și l-am bombardat până mi-a prins frica. Recunoștința pe care i-o purtam bunicului meu a crescut și mai mult după ce m-a înarmat în felul acesta și am putut să țin la respect gâscanul. În mijlocul curții cu orătănii erau câțiva salcâmi mari. În verile călduroase (și mai toate erau călduroase) umbra lor era foarte bine-venită pentru păsări. Tot la umbra acestor salcâmi se găsea o fântână acoperită, astfel ca orătăniile să nu cadă în ea. Era prevăzută cu o pompă. Aceasta se manevra cu două manivele ce ieșeau din două roți de fontă, instalate de o parte și de alta a fântânii. Dacă voiai să umpli câteva găleți, învârteai de o manivelă și, după câteva secunde, apa începea să curgă în găleată printr-o țeavă curbată în jos.

Aici trebuie să fac o paranteză, nu lipsită de importanță. Țeava de fontă, întoarsă cu extremitatea în jos, prin care curgea apa în găleți, avea un dop legat cu un lănțug. Dopul se înșuruba în extremitatea țevei de fontă și astfel o astupa. Apa nu se mai putea scurge atunci în găleată, ci, printr-o țeavă îngropată care trecea prin interiorul bucătăriei, urca până în podul casei. Acolo era un bazin mare, îmbrăcat în trestie, pentru ca apa să nu înghețe iarna. Numai că urcarea apei în podul casei nu era treabă ușoară. Doi oameni,

adică Ilie al Babei și cu Mitriță, trebuiau să învârtă vreme bună cele două manivele aflate de o parte și de alta a fântânii, pentru ca bazinul din pod să se umple. Bazinul era prevăzut cu un preaplin, care dădea pe acoperiș. Când apa începea să curgă pe acoperiș, auzeai: „Gata, măă! Cură pă casă!“ Bazinul era plin. În felul acesta apa curentă era asigurată la bucătărie și la baie.

În partea dinspre răsărit a curții orătăniilor erau niște dependințe, adică locuințele în care se adăposteau cei care aveau grijă de animale. Tot acolo era și camera Ianei, fata care se ocupa de bucătărie și casă. Soarta voise ca ea să aibă același nume ca al fetei din casa de la Boșoteni, personaj important în povestea care va urma, *Vărul Alexandru*. Acest șir de dependințe se termina cu atelierul albinăritului, care era jumătate în curtea orătăniilor și jumătate trecea în perimetrul rezervat casei. Aici se desfășura, în parte, una dintre pasiunile bunicului. Adică albinăritul. Trebuie să mai adaug la pasiunile lui: caii și vinul bun (gurile rele mai ziceau că și femeile, dar ăsta era, desigur, un zvon fără fundament). În atelierul acesta găseai stupi noi, presa pentru faguri din ceară, rame pentru faguri, centrifuga pentru scosul mierei din faguri, bidoane din tablă galvanizată pentru miere. Și altele. Totul mirosea acolo a ceară de albine. Mirosul acesta, atenuat, îl purta bunicul și în casă. Îmi plăcea. Aici, investigând eu,

am avut o mare bucurie. Am găsit într-un dulap întinzători pentru sârma ce se fixa pe spalierii de vie. Tehnică de vârf ! Rotița dințată, prevăzută cu o limbă care o făcea să nu se poată învârti decât într-un singur sens, justifica aprecierea mea. Am luat de acolo un întinzător mai mic și l-am băgat în buzunar. Îl scoteam din când în când, îl învârteam pe toate părțile și nu mă mai săturam privindu-l. L-am purtat în buzunar doi ani, până când a venit vârsta școlii și a trebuit să mă despart de el cu regret.

Dincolo de curtea lighioanelor, între grajd și poartă, era un mare spațiu lăsat liber. Era arena în care Vifor, armăsarul, și celelalte cabaline erau date la coardă de bunicul nostru. Era locul pentru antrenamentul și dresarea cailor. Poarta pentru intrarea și ieșirea atelajelor se găsea aproape de gardul terenului pe care se înălța casa. Cea prin care treceau atelajele, tractorul sau mașina de treierat era formată din două părți care se închideau la mijloc. Două tije din fier legau extremitățile de îmbucare de stâlpii vârtoși ai porții. Porțile, fiind grele, ar fi avut tendința să se lase pe sol și să nu mai poată fi deschise și închise. Alături, era o poartă mică prin care treceau oamenii.

Aici va trebui să introduc în povestirea generală o altă poveste, mai mică, legată de poarta de intrare în gospodărie. Evoluția ei a avut urmări